

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

*PROF.DR. ŞABAN KUZGUN
ARMAĞANI*

SAYI: 5

ELAZIĞ-2000

Hz. İSA ve TARİHSEL YAŞAMIN BİLGİ KAYNAKLARI

Kenan HAS*

Hz. İsa, tarihsel bir şahsiyet olarak, yaşamı üzerinde en çok yorum yapılan peygamberlerin başında gelmektedir. Bu konuda geçmişten gelen, günümüzde de devam eden yorumlar bazı nüanslarla veya birbirinden farklı boyutlarla güncelliğini devam ettirmektedir. Hz. İsa hakkında getirilen yorumlar en azından çıkış noktası itibariyle birbirlerinden farklı argümanlar taşımaktadır. Özellikle Hz. İsa'nın Tanrısal yapısı olup olmadığı veya onun sadece bir peygamber oluşu gibi hususlar Hıristiyan ve İslam alimlerini yıllarca karşı karşıya getirmiştir. Yine Hıristiyan dünyasındaki ifadesiyle 'İsa'nın ikinci gelişi' İslâm dünyasındaki yaygın söylemiyle 'Nüzûl-ü İsa'¹ konusu başlı başına bir tartışma konusu olmuş ve tarihsel süreç içerisinde tartışılmıştır.

Biz burada, genel bir söylemle dünyanın üçüncü milenyuma girdiği şu dönemde, bu tartışmaları bir yana bırakarak doğumunun yaklaşık 3000. yıllarının başlangıcında sadece tarihsel bir şahsiyet olarak Hz. İsa'nın yaşamı ve yeryüzünden ayrılması, diğer bir ifadeyle vefatı hakkındaki görüşleri incelemeye çalışacağız.

Hz. İsa'nın hayatı hakkında Hıristiyanlarca Yeni Ahid olarak nitelendirilen İnciller ve İslamiyetin kutsal kitabı Kur'an da konu hakkında verilen bilgileri incelemeye çalışacağız. Ancak konunun Kutsal Kitaplar açısından net bir şekilde ortaya konulması için 'literal okuma'dan sarf-ı nazar edemeyeceğimizi de belirtmek istiyorum.

Meselenin kavramsal alanı içerisinde yer alan iki kelime vardır. İsa ve Mesih. Ancak özellikle ikinci kelime olan "Mesih'e farklı anlamlar yüklenerek bir bakıma İsa'nın ikinci gelişine temel argüman olarak kullanıldığından, Hz. İsa üzerinde getirilen yorumların daha net bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle her iki kelimenin açılım ve kullanımlarına kısaca değinmekte fayda görüyorum.

İsa:İbranice ve Süryanice kökenli 'Yesu' kelimesinden Arapçaya İsa şeklinde geçmiş olduğu kabul edilir. Batılı yazarlardan Maracci, Landauer ve Nöldeke, bu kelimenin Yahudilikteki Tanrı anlamına gelen Esau'dan geldiğini ileri sürerler. Yahudiler Esau'nun ruhunun İsa'ya geçtiği düşüncesinden

* Yrd.Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Çorum İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Öğretim Üyesi
1 Özellikle İslam'dan önceki Mesih anlayışı, Kur'an ve Sünnet'te 'Nüzul-ü İsa' meselesi gibi konularda geniş bilgi için bkz.Zeki SARITOPRAK, İslam İnancı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi,İzmir,1997, s.69-102

hareketle İsa'yı Esau şeklinde isimlendirdiler.² 'Yesu', Yunancaya İesus, Latince'ye de İesus olarak geçmiştir.³

Mesih: Bu kelimenin kökeni hakkında da farklı bilgiler vardır. İbranice 'Meşih'a'dan⁴ veya 'Ha-Maših'den geldiği kabul edilmektedir.⁵ Hz. İsa için kullanılan bu kelime, Yunanca'ya 'Christos'⁶ kelimesiyle tercüme edilmiştir. Kutsal kitaplarda genellikle "O'nun Mesih'i", "Rabbin Mesih'i" vb. isim tamlaması şeklinde kullanıldığı gibi yüksek dereceli papazlar için de kullanıldığı görülmektedir. Çoğunlukla tekil olarak kullanılan bu kelime sadece iki yerde "Benim Mesihlerim" şeklinde çoğul olarak ifade edilmiştir.⁷ Ayrıca, Allah tarafından 'peygamber' veya 'melik' olarak gönderildiği kabul edilen kişilere de yine 'Mesih' tabiri kullanılmıştır.⁸

Özellikle bu kelimenin Hz. İsa için kullanımında, İsa'nın düztabanlı oluşu, annesinden yağ ile meshedilmiş olarak doğmuş olması, yeryüzünde seyahat etmesi, doğru sözlü olması⁹ gibi nedenlerin olduğu ileri sürülür. Kur'an'da 11 yerde görülen bu kelime, tek başına kullanıldığı gibi¹⁰, İsa kelimesi ile birlikte de kullanılmaktadır.¹¹ Terim anlamıyla Mesih, Allah tarafından yeryüzüne gönderilecek ve dünyayı hakimiyeti altına alacak bir peygamber olarak ifade edilebilir.

1.Tarihsel Yaşamın Bilgi Kaynağı

1.1.İnciller; Hz. İsa'nın yaşamı konusunda bilgi alabileceğimiz en önemli Hristiyan kaynak günümüzdeki mevcut İncillerdir. Muhtevâ açısından baktığımızda da zaten İnciller, Hz. İsa'nın hayatını anlatan biyografik bir eser niteliğini taşımaktadır. Ancak bu konuda İnciller arasında dikkat edilmesi gereken çok önemli farklılıklar vardır. Matta ve Luka İncilleri Hz. İsa'nın doğum öncesi yıllarından başlayarak Hz. İsa'nın soy kütüğünü vererek doğum olayını anlatırlar. Teferruatlı olmasa bile çocukluk yıllarından kısaca bahsederler. Buna karşılık Markos ve Yuhanna İncillerinde ise Hz. İsa'nın doğumu veya çocukluk yılları hakkında en küçük bir bilgiye dahi rastlanmamaktadır. Ancak İnciller'in hemen hepsinin ortak yönü, Hz. İsa'nın gençlik yıllarından (yaklaşık 12-30 yaşları arası) hiç bahsedilmemiş olması-

² D.B.Macdonald, "İsa", İ.A, İst.1968, C.V, s.1064

³ Felicien CHALLAYE, **Dinler Tarihi**, (Çev.Samih Tiryakioğlu),Ank.1972,s.256

⁴ İbn Esfir, İmam Mecdüddinü'l-Mübarek b. Muhammed el Cezerî, **en-Nihâyetü fi Garîbi-l Hadis ve'l eser**, Beyrut,1979, C.IV, s.327

⁵ Bkz.Ahmed Hicazi es-Sega, **el-Mesiyye-l Muntazar**, Kahire,1977,s.79

⁶ Christ' kelimesi, özellikle dinsel bir törende, bir ayinde yağ ile kutsanmış, takdis edilmiş anlamında kullanılmaktadır. Geniş bilgi için bkz.Abdul Waheed Khan, **Towards Understanding Christianity**, Karachi,1995,s.19

⁷ Bkz.Mezmurlar 105;15; , I.Tarihler,16;22

⁸ Daniel, IX/25-6

⁹ İbnü'l Esfir, a.g.e, s.326-327

¹⁰ Nisa 4/172, Maide 5/17,72,75 Tevbe 9/30,31

¹¹ Bkz.Al-i İmran 3/45, Nisâ 4/157, 171

dır.¹² Biz burada bütün farklılıkları bir yana bırakarak önce İncil metinlerinde geçen Hz. İsa'nın hayatı ile ilgili bilgileri vermeye çalışacağız.

Allah, Cebrâîli Galile'nin Nâsıra şehrinde bulunan (Yusuf adında birisinin nişanlısı olan) Meryem'e gönderir ve o'na; Ruhu-l Kudüs'ün kendi varlığına sirayet ederek adının İsa olacağı bir erkek çocuk dünyaya getireceğini müjdelir.¹³ Meryem'in nişanlısı olan Yusuf'ta gördüğü rüya¹⁴ üzerine o'nu hamileliğinden itibaren hiç yalnız bırakmaz. Yusuf ve Meryem'in nüfus sayımı için Beytlehem'e¹⁵ gittikleri bir sırada 'Mesih İsa' dünyaya gelir.¹⁶ Henüz sekiz günlük iken sünnet edilir¹⁷ ve o'na yukarıda bahsettiğimiz melek tarafından 'kurtarıcı' anlamına gelen 'İsa' adı verilir.¹⁸

İsa'nın doğumundan birkaç gün sonra bazı müneccimler Yahudilerin kralı Mesih'in doğduğunu haber veren yıldızı gördüklerinden yola çıkarak,

¹² Gnsş.bilgi için Bkz. Şaban KUZGUN, **Dört İncil, Yazılması, Derlenmesi, Muhtevâsı, Farklılıkları ve Çelişkileri**, İst. 1991, s.175

¹³ Matta, I/21

¹⁴ Yusuf, nişanlısı Meryem'in kendisiyle biraraya gelmesinden önce hamile kaldığını öğrendiğinde, o'nu insanlara rüsvay etmeden gizlice boşamak ister. O böyle düşünceler içerisinde olduğu sırada bir gece rüyasında bir melek görünür ve o'na; 'Sen Davud oğlu Yusuf, Meryem'i kendine karı olarak almaktan korkma, çünkü kendisinde doğmuş olan Ruh'u-l-Kudüstendir' der, ve bunun üzerine Yusuf boşama kararından vazgeçer. (Matta, I/20)

¹⁵ Beytlehem, Kudüs'le Ölü Deniz arasında bir yerleşim bölgesidir. Hz.İsa'nın niçin bu bölgede yani Ortadoğuda doğmuş olabileceği konusunda birtakım görüşler var. Birincisi; 'Kutsal Coğrafik Merkezler' adı verilen, kozmik tesirlerin biriktiği ve yansıtıldığı yerlerde ortaya çıkan enerjinin kullanımını meselesi. Bu özelliklerin önce Mısır eksenli çevrelerde, daha sonra ise Kudüs ve Mekke'de yoğunlaşmış olması. İkincisi; O yıllarda Ölü Deniz'in Batı kıyısında yer alan ve 'Kumran' adıyla bilinen gizemli bölgede yaşayan Essenilerle Hz.İsa'nın öğretileri arasında büyük benzerlikler olduğu tezinden hareketle Hz.İsa'nın kendisine teorik planda zemin hazırlayan cemaatin yakınlarına immiş olması meselesi. Üçüncüsü ise Hz.Musa'nın binlerce kişiyi Mısır'dan çıkararak Sina Çölü civarında uzun bir süreç içerisinde eğiterek bu topraklara ulaştırmış olması dolayısıyla Hz.Musa vasıtasıyla bölgede uygun bir ortamın hazırlanmış olduğu tezidir. Bkz.Ergun CANDAN, **Bilinmeyen Yönleri ve Sırlarıyla Son Üç Peygamber**, İst.1999, s.100-103

¹⁶ Luka, II/1-7

¹⁷ Sünnet (İbranice de Brit-Mila); Tanrı Yehova ile İsrailoğulları arasındaki bir akdin işareti sayılmaktadır. Tevrat'a göre Abraham, (Hz.İbrahim) 99 yaşındayken, Tanrı kendisine görünür ve 'seni ziyadesiyle semereli kılacağım, seni milletler yapacağım ve senden krallar çıkacaklar. Sana ve senden sonra zürriyetinle benim aramda ahdimi, nesillerince ebedi ahid olarak sabit kılacağım..' (Tekvin,17/6,7) diyerek ahitleşme yapar. Bu ahidlerden birisi de 'sizimle ve senden sonra zürriyetinle benim aramda tutacağımız ahdim budur; aranızdaki her erkek sünnet olacaktır' (Tekvin,17/10,11) ifadesi gereği erkek çocukların sünnet olmaları gereğidir. Bu emirden sonra Hz.İbrahim, oğlu İsmail'i, evinde doğanların hepsini, İbrahim evinin adamları arasındaki bütün erkekleri alarak kendisi de dahil olmak üzere sünnet olurlar (Tekvin,17/23-27). Sünnet töreni Tişri (Eylül/Ekim) ayının 10. gününde olmuştur ki bu tarih günümüzde Yahudi dinsel kültürünün nirengi noktalarından biri olan Yom Kipur bayramına rastlar. Suzan ALALU, Klara ARDİTİ, Eda ASAYAS, **Yahudilikte Kavram ve Değerler**, İst.1996, s.98

¹⁸ Luka, II/21

bu yıldızın rehberliğinde çocuğu görmeye gelirler.¹⁹ Bu arada Yahudi kralı Herodes, onları işitince onları yanına çağırıp çocuk hakkında bilgi alır. Yahudi alimlere de Mesih'in nerede dünyaya geleceğinin beklendiğini sorar. Onlardan 'Beylehem' cevabını alınca da münecimleri oraya gönderip, 'Gidin, o'nu görürseniz bana bildirin ki bende yanına varıp o'na tazim edeyim' der.²⁰ Fakat o'nun niyeti, tehlikede gördüğü hükümlerini korumak için İsa'yı ortadan kaldırmaktır. Münecimler İsa'nın yanına gelip Herodes tarafından verilen hediyeleri sunarlar. Ancak dönüşlerinde İsa'nın yerini Herodes'e haber vermezler. Olaylar bu şekilde gelişirken melek Cebrail, Yusuf'a görünerek, 'çocuğu ve annesini alıp Mısır'a hicret etmesini, çünkü kral Herodes'in İsa'yı öldürmeye karar verdiğini' haber verir. Yusuf'ta bu şekilde hareket eder. Kral Herodes münecimler tarafından aldatıldığını anlayınca, Beylehemde ve bütün sınırları içinde, münecimlerden iyice öğrendiği zamana göre iki ve daha küçük yaşlardaki bütün erkek çocukları öldürtür.²¹

Herodes'in ölümünden sonra İsa ve ailesi tekrar Nasıra'ya yerleşir ve İsa çocukluğunu orada geçirir. Daha sonra Yahudilere vaaz eden ve onları vaftiz etmek için dolaşan Yahya²²'yı bulur ve vaftiz olmak istediğini söyler. Bu sırada halk Yahya hakkında 'acaba Mesih midir?' diye düşünmektedir. Yahya onların bu düşüncelerine karşılık, 'Gerçi ben sizi su ile vaftiz ediyorum, fakat benden kudretlisi geliyor ki, o'nun çarıklarının bağıni çözmeye lâıyk değilim.' diyerek vaftiz etme yetkisinin bir anlamda kendisinden çıkıp İsa'ya ait olduğunu belirtir.²³ İsa'nın vaftizinden sonra da gökten 'sen benim sevgili oğlumsun, senden razıyım' diyen bir ses işitilir.²⁴

İsa'nın çölde 40 gün 40 gece oruç tuttuktan sonra bitkin düştüğü bir sırada şeytan tarafından imtihan edildiği²⁵ ve otuz yaşlarında da (tebliğ görevi gereğince)²⁶ halka vaaz etmeye başladığı söz konusudur. Görevine başla-

¹⁹ Matta, II/1-3

²⁰ Matta, II/7-9

²¹ Matta, II/16

²² Erden bölgesinde eskatolojik bir mezhebin kurucusu görünümünde olan 'Vaftizci Yahya', döneminin dini hayatında ön planda bir konuma sahip görünmektedir.

²³ Luka, III/15-17

²⁴ Markos, I/11 - Matta, III/17 - Luka, III/22

²⁵ feytan, İsa'nın yanına gelip; 'eğer sen Allah'ın oğlu isen söyle, bu taşlar ekmek olsun' der. İsa'da ona 'İnsan yalnız ekmelele yaşamaz fakat Allah'ın ağzından çıkan sözle yaşar' diye cevap verir. Daha sonra feytan onu mukaddes şehre götürür ve mabedin kulesi üzerine koyup, İsa'ya "Eğer sen Allah'ın oğlu isen kendini aşağı at, çünkü eğer böyle isen 'Allah meleklerine emredecek ve sen incinmesin diye seni elle üzerinde taşıyacaktı' der. İsa bunu da kabul etmeyince feytan o'nu çok yüksek bir dağa götürür ve dünyanın bütün ülkelerini ve onların izzetini göstererek 'Eğer yere kapanıp bana secde edersen, bütün gördüklerini sana veririm der. İsa'da o zaman "çekil şeytan, çünkü; 'Rab Allahına tapınacak ve yalnız ona kulluk edeceksin' diye yazılmıştır" der ve şeytan bu cevap karşısında onu bırakır. Daha sonrada meleklerin İsa'ya hizmet edişinden bahsedilir. Matta IV/1-12

²⁶ Luka, III/23

dığında da şeytan, İsa'ya; şayet kendisine secde ederse dünyadaki her şeyi vereceğini teklif ederek tekrar tecrübe etmeye kalkışır.²⁷ İsa'da şeytanı yandıran kovar. Bu arada daha sonra kendilerine havari adı verilen insanlar kendisine bağlanır. Diğer havarilerinden de yetmiş kişi seçerek irşâd vazifesi için Yahuda ve Galile bölgesine gönderir. İsa, fırtınayı dindirme²⁸, beşbin kişilik bir topluluğu takdis etmiş olduğu beş ekmek ve iki balıkla doyurma²⁹, körleri,³⁰ sıtmaya tutulanları iyileştirme³¹, su üzerinde yürüme³², kendisinin havarilerinden biri tarafından ihbar edilip yakalattırılacağını ve kırbaçlandıktan sonra öldürüleceğini üç gün sonra da dirileceğini haber vermesi³³ vb. gibi birçok mucize gösterir.

Bu arada İsa'yı öldürtmek için planlar hazırlanmaktadırlar. Nitekim, havarilerden Yahuda İşkariyot İsa'nın yerini haber vermesiyle İsa yakalanarak halk meclisine getirilir ve haç'a gerilmesine karar verilir. İsa'nın başına dikenlerden örülü bir taç konularak, elbiseleri çıkartılır ve kırbaçlanarak Golgota (kafa kemiği) denilen yere götürülür. Saat 6'dan 9'a kadar bütün dünyaya karanlık çöker. İsa, 'Eli, Eli, Lime sebaktenî' (Allahım, Allahım, beni niçin yalnız bıraktın?)³⁴ diye haykırır. J.Jomier İsa'nın bu son anındaki hareketini, umutsuzluk çığılığı değil, insanı heyecanlandıran bir sıkıntının ifadesi olarak değerlendirir.³⁵

Daha sonrada sağında ve solunda değişik suçlardan dolayı idama mahkum olmuş iki suçluyla beraber³⁶ haç'a gerilir ve ruhunu teslim eder.³⁷ İsa'nın cesedi keten beze sarılıp kayaya oyulmuş bir mezara konur. Üç gün sonra İsa'nın mezarını görmeye gelenler, (ki bunların başında Mecdelli Meryem vardır) mezar taşının yuvarlanmış ve içinin boş olduğunu görürler. (Bir veya iki) melek gönünerek 'Niçin diriyi ölüler arasında arıyorsunuz? O burada değil, kıyam etti' derler.³⁸

İsa, bu dirilmesinden sonra değişik zamanlarda havarileriyle görüşür ve onları bütün milletleri şakirt etmek ve onları vaftiz etmekle görevlendirir. İsa, bir anlamda onlara son konuşmasını yapar ve orada onları son kez takdis ederek daha sonra da kendilerinden ayrılır ve göğe kaldırılır. Baba Tanrı'nın sağ tarafına oturur.³⁹

²⁷ Matta, IV/9

²⁸ Markos, IV/39

²⁹ Markos, VI/41-44

³⁰ Matta, IX/27-29

³¹ Markos, I/30-31

³² Yuhanna, VI/19

³³ Yuhanna, XIII/21-26

³⁴ Matta, XXVII/45

³⁵ J. JOMIER, *İsa Mesih'in Hayatı*, İst. 1984, s.153

³⁶ Markos, XV/27 - Matta, XXVII/38

³⁷ Matta, XXVII/50, Markos, XV/37, Luka, XXIII/46, Yuhanna, XIX/30

³⁸ Markos, XVI/1-6 - Luka, XXIV/1-6 - Matta, XXVIII/1-6

³⁹ Luka, XXIV/51

1.2.Kur'an-ı Kerim; Kur'an-ı Kerim'de, muhtelif ayetlerde Hz. İsâ ve Hz. Meryem⁴⁰den geniş bir şekilde bahsedilmektedir. Özellikle Al-i İmran⁴¹ sûresi ve Meryem sûreleri bu bakımdan ayrı bir öneme sahiptir.

Hz. Meryem daha doğmadan önce annesi tarafından, Allah'a adanır⁴² ve henüz anne karnında iken yetim kaldığından dolayı da küçük yaşında yetiştirilmesi için teyzesinin kocası Hz. Zekeriyya (a.s)'a verilir. Annesinin adağından dolayı mabette büyüyen Meryem (a.s), Allah-u Teâla'nın kontrolünde iffet, fazilet ve şahsiyet timsali olarak yetişir.

Bir gün melekler kendisine; Allah'ın kendisini seçtiğini ve dünyanın diğer kadınlarına nazaran üstün kıldığını bildirerek Rabb'ine secde etmesini söylerler.⁴³ Bu bir bilgilendirmenin sonucunda da Meryem kendini tamamiyle ibadete verir.

Yine kendini ibâdete verdiği bir anda Allah-u Teala tarafından Meryem'e düzgün bir insan sûretinde görünen "Rûh" gönderilir.⁴⁴ Meryem görmüş olduğu insan şekline 'Ben senden, Rahman'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan bana dokunma' diyerek o'ndan kaçınmak ister. İnsan suretindeki "Ruh" ise kendisinin sadece Rabb'inin elçisi olduğunu ve kendisine (yani Meryem'e) tertemiz bir erkek çocuğu hediye etmesi için geldiğini söyler. Meryem'in 'Benim nasıl oğlum olur, bana bir insan dokunmadı ve kötü bir kadın da değilim' sözü karşısında da "Ruh", Meryem'in iffetli, namuslu ve temiz bir kadın olduğunu onaylayarak Allah-u Teala'nın (bu şekildeki bir mucizeyi), sadece insanlara (kudretini gösteren) bir işaret ve bir rahmet kılmak için (böyle yapacağını) belirtir.⁴⁵

Bu sırada melekler Meryem'e hitaben 'Ey Meryem! Allah seni, kendinden bir 'kelime' ile müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsâ Mesîhdır. Dünyada da âhirette de şerefli ve Allah'a yakın olanlardandır. Beşikte ve yetişkinlikte insanlarla konuşacak ve iyilerden olacaktır.. O'na Kitâb'ı, hikmet'i, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecektir.' diyerek İsa(a.s)'ı müjdeliler.⁴⁶ Böyle bir

⁴⁰ Kur'an'da Hz.Meryem'den Hz.Harun'un kızkardeşi olarak bahsedilmektedir. Bkz.Meryem XIX/28 - 'Meryem' kelimesinin anlamı üzerindeki çeşitli yorumlar ve Hz.Meryem'in kutsal kitaplardaki hayatı hakkındaki geniş bilgi için bkz.Günay TÜMER, **Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz.Meryem**, Ank.1996, s.65-93

⁴¹ Al-i İmran; İmran ailesi anlamına gelir ki, İmran, bir şahıs olarak Hz.Meryem'in babası, yani Hz.İsâ'nın dedesi durumundadır.Bkz. Tahrim LXVII/12

⁴² Hz.Meryem, daha anne rahminde iken annesi; 'Ey Rabbim! Rahmindeki (çocuğumu) senin hizmetine adayacağıma söz veriyorum. Benden bunu kabul et.' şeklinde dua eder. (Al-i İmran, III/35)

⁴³ Geniş bilgi için bkz.Al-i İmran,III/33-60

⁴⁴ Burada geçen Ruh kelimesi üzerinde farklı yorumlar yapılabilir. Kur'anda Ruh terimi genelde 'İlahi ilham' karşılığında kullanılmaktadır. Aynı şekilde Kur'an da bütün mü'minlerin O'ndan (gelen) bir 'ilham' (ruh) ile güçlendirildiklerinden söz edilir. Mücadele,58/22

⁴⁵ Meryem, XIX/17-21

⁴⁶ Al-i İmran, III/45-46-48

mucizeyle hâmile kalan Hz. Meryem, doğum yaklaştığında içinde yaşadığı toplumdan biraz uzak bir yere çekilir. Doğum sancısıyla bir hurma dalının altına gittiğinde ‘Keşke, bundan önce ölseydim, unutulup gitseydim’ dediği bir sırada, “Üzülme, Rabb’in senin altında bir su arkı meydana getirdi, hurma dalını kendine doğru çekip silkele, üzerine taze hurma dökülsün. Ye, iç, gözüün aydın olsun.”⁴⁷ şeklinde sözler işitir ve Hz. İsa’nın doğum olayı burada gerçekleşir.

Hız. İsa’yı alıp kavmine getirdiğinde Meryem’i ayıplarlar. O ise, onunla konuşmaları için çocuğu gösterir. Beşikteki bir çocukla konuşmanın nasıl mümkün olacağını sorduklarında ise Hız. İsa dile gelir ve ‘Ben Allah’ın kuluyum, O bana Kitap verdi, beni Peygamber yaptı. Beni, bulunduğum her yerde insanlara yararlı kıldı. Hayatta olduğum müddetçe namaz kılmayı, zekât vermeyi emretti. Beni anneme karşı hayırlı evlât kıldı, başkaldıran bir zorba yapmadı. Doğduğum gün de, öleceğim gün de ve diriltileceğim gün de bana esenlik verilmiştir”⁴⁸ şeklinde cevap verir.

Allah-u teâla tarafından görevlendirilen Hız. İsa, Allah’tan almış olduğu emirleri İsrailoğullarına tebliğ eder ve onlara ‘ölüleri diriltme, alacalı hastayı iyileştirme, körleri tedavi etme, çamurdan kuş yapıp canlandırmak’⁴⁹ vb. gibi mucizeler gösterir.

Bu arada Allah’ın birliğine ve göndermiş olduğu peygamberlere inanan havariler Hız. İsa’ya ve İncil’e bağlanırlar. Ancak Hız. İsa’nın peygamberliği konusunda kalplerinde her hangi bir şüphe kalmaması için, ‘Ey Meryem oğlu İsa, Rabb’in bize gökten bir sofraya indirebilir mi?’ diye sorarlar.⁵⁰ Hız. İsa’da ‘Allah’ım, Rabb’imiz, bizim üzerimize gökten bir sofraya indir ki bizim için, önce ve sonra gelenlerimiz için (o gün) bir bayram olsun ve (o olay), senden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, Sen rızık verenlerin en hayırlısısın’ diye dua eder.⁵¹ Gökten sofraya iner, onlarda bu sofradan yerler.

İsrailoğulları, Hız. İsa’nın ve havarilerin çalışmalarını önlemek için Hız. İsa’yı öldürmeye karar verirler, fakat Allah onların planlarını boşa çıkarır.⁵² Hız. İsa’nın yerine o’na benzeyen başka birini yakalayıp çarmıha gererler. ‘Meryem oğlu İsa’yı öldürdük derler, halbuki onlar İsa’yı değil, başka birini öldürmüşlerdir. İsa’yı Allah kendi katına yükseltmiştir.

Hız. İsa’nın göğe yükseltilmesinden sonra o’na inananlar artar. Ancak bu defa da, kimisi ‘Allah’ın oğlu’, kimisi de ‘üçten biri’ diyerek küfre düşerler. Böyle inanışta olanlara karşı Kur’an-ı Kerim’de ‘Ey Ehl-i Kitap! Dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında gerçek olmayan şeyleri söyle-

⁴⁷ Meryem, XIX/22-26

⁴⁸ Meryem, XIX/27-33

⁴⁹ Mâide, V/110

⁵⁰ Mâide, V/112-113

⁵¹ Mâide, V/114

⁵² Al-i İmran, III/54

meyin. Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın peygamberi, O'nun Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve O'ndan bir ruh'tur. Allah'a ve elçilerine inanın, (Allah) üçtür demeyin. Kendi yararınıza olarak buna son verin. Çünkü Allah, yalnız bir tek Tanrıdır..⁵³ şeklinde bir ifade vardır. Aynı muhtevaya sahip Saf suresindeki Hz. İsa'nın dilinden 'Ey İsrailoğulları! Doğrusu ben, benden önce gelmiş olan Tevrat'ı doğrulayan ve benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak peygamberi müjdeleyen, Allah'ın size gönderilmiş bir peygamberiyim'⁵⁴ ifadesi de konuyla ilgili önceki ayetleri teyid etmektedir.

Görüldüğü üzere Kur'an-ı Kerimde Hz. İsa, Allah-u Teâlâ'nın insanlara dînini tebliğle görevlendirdiği bir kulu ve aynı zamanda peygamberidir. Bu görev Hz. İsa'nın doğumundan itibaren görülen mucizevî olaylarla başlamıştır.

2.Hz. İsa'nın Yaşamına İlişkin Tartışma Konuları ve Farklı Yorumlar

2.1.Yaşadığı Yıllar; Darül-Fünûnda Dinler Tarihi hocalığı yapmış olan A.Hilmi Ömer, Hz. İsa'nın çağdaşları olması gereken Yahudi müelliflerden hiç birisinde İsa'nın yaşadığına dair herhangi bir malûmata rastlanmadığını ifade ederek, tarihî konularda otorite olan ve M.Ö IV. yüzyılda vefât eden Herodot'dan başlayarak M.S 66 yıllarında cereyan eden Yahudilerin Romalılar'a karşı isyanına kadar Yahudiyede meydana gelen bütün olayları 'The Wars of The Jews' Yahudilerin Muharebeleri adlı eserinde teferruatlı olarak veren bazı savaflara bizzat kendisinin de katıldığını belirten (MS.37-91) yıllarında yaşamış Josepheus Flavius' un İsa'dan bahsetmesi gerektiğini, halbuki bu konuda kitabında en küçük bir bilginin dahi olmadığını vurgular.Böyle bir durum, Hz. İsa'nın doğumunun iddia edildiği gibi Mîlâdî 0 olmadığı, daha önceki yıllara uzanabileceği ihtimalini ortaya koymaktadır.⁵⁵

Konu üzerinde yapılan araştırmalar sonunda bazı yeni bilgilere sahibiz. İnciller'de İsa'nın Büyük Herodes'in hüküm sürdüğü yıllarda doğduğu yazılmaktadır. Bununla beraber, Herodes'in İ.Ö 4 yılının ilkbaharında öldüğü şeklinde iddialar da vardır.⁵⁶ Ayrıca, Luka İncili'nde nüfus sayımı ile ilgilendiği belirtilen Suriye valisi Kirinius'tan bahsedilmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda Kirinius ismine de İ.Ö12-8 yıllarında rastlanılmaktadır. Bu durumda İsa'nın İ.Ö 7-5 yılları arasında doğmuş olması gerekir denilebilir.

⁵³ Nisâ, IV/171

⁵⁴ Saf, LXI/6

⁵⁵ A.Hilmi ÖMER, **İsa Meselesi**, İst.1931, s.4

⁵⁶ Siegfried OBERMEIER, **İsa Keşiminde mi Öldü, Hindistandaki Yaşamının Sırrı** (Çev.Gül Oner), İst.1996, s.18

İsa'nın çocukluk ve gençlik yıllarıyla ilgili İncillerde herhangi bir bilgiye rastlayamıyoruz.⁵⁷ Obermeier, İsa'nın 13-30 yaşları arasında sanıldığı gibi aksine Filistin'de olmadığını belirterek bu zaman dilimi içerisinde o'nun çok eski bir kervan yolu üzerinden İran'ı ve Afganistanı geçerek Hindistan'a gittiğini iddia eder. Obermeier'in 'İsa'nın ülkesine döndüğünde çarmlıya gerildiği, ancak sağ kalarak iyileştiği ve 80 yaşının üstünde bu dünyadan ayrıldığı Keşmir'e geri döndüğü'⁵⁸ şeklindeki tezi dikkat çekicidir.

2.2. Vefatı Konusundaki görüşler;

2.2.1.İnciller; İnciller, İsa'nın tutuklanması, muhakeme edilmesi ve Haç üzerinde ruhunu teslim ettiği konusunda birtakım nüanslara sahip olsalar da muhteva olarak aynı görüşü paylaşır. İsa'nın Haç'a gerilmesinin ardından bütün yeryüzüne karanlık çöker ve yukarıda da belirtildiği gibi, İsa, yüksek sesle 'Allah'ım beni niçin bıraktım' diye (kısa aralıklarla) iki kez bağırır ve ruhunu verir.⁵⁹ Luka İncili'nde İsa'nın ölmeye önceki haykırışında 'Baba, ruhumu ellerine bırakıyorum' ifadesine yer verilir.⁶⁰ Apokrif Petrus İncili'nde ise İsa'nın vefatı anında 'Ey kuvvetim, ey kudret, sen beni terkettin' ifadeleri vardır.⁶¹

İsa'nın vefat ettiği akşam, şakirtlerinden Arimatealı Yusuf⁶², vali Pilatus'tan İsa'nın cesedini ister. Gerekli izni aldıktan sonra da cesedi temiz bir keten bezine sararak kaya içine oymuş olduğu mezara yatırır.⁶³ Mezarın kapısını da büyük bir taşla kapatır.⁶⁴

İsa'nın, sağlığında 'Ölümünden üç sonra kıyam edeceğim' şeklindeki sözlerinden hareketle de özellikle başkâhinler ve Ferisilerin uyarısıyla, Havarilerin İsa'nın cesedini çalarak, insanlara İsa'nın ölümlerden kıyam ettiği şeklinde bir imajı sergilemelerinden endişe edilmiş ve üç gün boyunca mezarın başında nöbet tutulmuştur.⁶⁵ Bütün bu olaylardan sonra İsa, bir anlamda 'ölümle ölümü yenerek bir ruh ve güç olarak'⁶⁶ kıyam etmiş⁶⁷ ve Galile'de

⁵⁷ Bu döneme ait sadece Luka İncili'nde 'Çocuk büyüyor, kuvvetleniyor ve hikmetle doluyordu..Annesi, babası her yıl Fısıh bayramında Yeruşalim'e giderlerdi. Çocuk on iki yaşına varınca, bayram adeti üzere oraya çıktılar..' şeklinde küçük bir bilgi vardır. Bkz.Luka II/40-41

⁵⁸ İsa'nın yaşam kronolojisi için bkz.OBERMEIER, a.g.e, s.175

⁵⁹ Matta,XXVII/51, Markos, 15/34

Hemen ardından kuvvetli bir yer sarsıntısı olur ve birçok dindar kişi mezarlarından kıyam ederek Kudüs'e gidip bir süre ve insanlara görünürler. Bkz.Matta,XXVII/54.

⁶⁰ Luka, XXIII/46

⁶¹ Bkz. "Apokrif Petrus İncil", (Ter.Ekrem Sarıçioğlu), O.M.Ü.İ.F.D sa.VII, Samsun,1993, s.4

⁶² Arimatealı Yusuf,Allah'ın melekutunu bekleyen Meclis üyelerinden itibarlı birisi olarak tavsif edilmektedir. Markos,XV/43, Luka,XXIII/51

⁶³ Luka, XXIII/53

⁶⁴ Matta,XXVII/60, Markos, XV/46

⁶⁵ Matta, XXVII/62-64

⁶⁶ Halil Cibran, **İnsanoğlu İsa**, (Çev.Deniz Carey), İst.1993, s.201

havarileriyle buluşarak onlara, gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyetin kendisine verildiğini ve gidip bütün milletleri şakirt etmelerini ve onları Baba, Oğul ve Ruh-u Kudüs ismiyle vaftiz etmelerini söylemiştir.

Ayrıca İsa, dünyanın sonuna kadar havarileriyle beraber olacağını da belirtmiştir.⁶⁸ İsa, bunları söylediği anda göğe alınmış⁶⁹ ve Allah'ın sağında oturmuştur.⁷⁰ Görüldüğü üzere Hıristiyanlık inancına göre İsa mezarından beden ve ruhuyla kıyam etmiştir. Hıristiyanlık itikadında önemli bir konuma sahip olan, 'insanların içinde yaşadığı görünür alemde Tanrısal aleme ruh ve bedenle yükselme tasavvuru'nun tek örneği sadece İsa değildir. Aynı düşünce tarzı annesi Meryem⁷¹ ve daha sonraki dönemde Pavlos için de söz konusudur.⁷²

⁶⁷ İsa'nın mezarından kıyamı konusunda İncillerde farklı motifler vardır. Mecdelli Meryem, (Yakubun annesi) Meryem ile beraber mezarı görmeye giderler. Orada beyazlar giymiş bir melek, onlara İsa'nın kıyam ettiğini söyleyerek, kadınların İsa'nın kıyamını şakirtlere haber vermelerini ister. Bu durumu haber vermek için geri döndükleri sırada yolda İsa, 'size selam' diyerek onların karşısına çıkar ve kadınlar o'nun ayaklarına sarılıp, ona secde ederler. İsa'da onlara korkmamalarını ve Galile'ye gelip ve kendisini görmeleri için kardeşlerine haber vermelerini ister. Bkz. Matta, XXVIII/1-10, İsa kıyam ettiği zaman önce, kendisinden yedi cin çıkarmış olduğu Mecdelli Meryem'e görünür. O'da gidip ağlamakta ve yas tutmakta olan (havariler) e bildirir ama onlar İsa'nın kıyamına inanmak istemezler. İsa'da onlar sofradalarken 'Onbirler'e görünür ve imansızlıklarından dolayı onları ayıplar. Bkz. Markos, XVI/9-11, 14, Luka'da önce havarilerinden Kleopas ve Simun'a görünen İsa, aynı günün akşamında havarilerin toplanmış olduğu bir anda onlara görünür. Onların kendisini önce ruh sanarak korkmalarının ardından İsa onları yatıştırır ve yiyecek bir şey olup olmadığını sorar. Kendisine verilen bir parça kızarmış balığı yer ve onlara kısa bir konuşma yaparak ellerini kaldırıp onları mübarek kılar. Bkz. Luka, XXIV/18, 36-39, 42-50, Yuhanna İncili'nde ise İsa, önce boş mezarının başında ağlayan Mecdelli Meryem'e gözüktür. Aynı günün akşamı da Yahudiler'in korkusundan kapıları kilitleyip oturan şakirtlerine gözüktür. Orada havarilere Ruh'u Kudüs'ü vererek insanları bağışlama yetkisini verir. İsa, Taberiye denizi kenarında da şakirtlerinden bir kısmına gözüktür. Onlara ekmek ve ateş üzerinde balıktan oluşan sabah yemeği ikram eder. Bkz. Yuhanna, XX/14, 19, XXI/1, 9; İsa, ayrıca Pavlos'un 'Mesih, günahlarımız için öldü, ve gömüldü ve üçüncü gün kıyam etti....ve hepsinden sonra, vaktisiz doğmuş çocuk gibi olan bana göründü' ifadesiyle Pavlos'a da görünür. Bkz. I. Korintoslulara, XV/3, 8

⁶⁸ Matta, XXVIII/20

⁶⁹ İsa'nın son vaazı bitiminde gökyüzünden bir bulutun gelerek, onların gözlerinin önünden İsa'yı alması motifine de yer verilir. Bkz. Resullerin İşleri, I/9

⁷⁰ Markos, XVI/19

⁷¹ Meryem'in vefatını müteakip kabrine defnedilmesinden sonra İsa orada, havarilerine mendisinden bir istekleri olup olmadığını sorar. Onlar da Meryem'in vücudunu beraberinde Cennet'e götürmesini isterler. Meryem, melekler tarafından Cennet'e taşınır. Bkz. TÜMER, a.g.e, s. 81

⁷² Pavlos, Kudüs'e giderken karşılaştığı çocuk suretinde bir melek o'na, semavi alemlere doğru yapacağı seyahatinde kendisine eşlik etmek gibi özel bir görevle geldiğini söyler. Jericho dağından başlayan yükselişte önce Kudüs'te 12 havariyi görünür, oradan üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu semalara çıkar. Pavlos burada metafizik aleme bir anlamda vakıf olur. Mesela dördüncü semada, ruhların mezarlarından çıkarılarak yargılanmaları ve kötü ruhların cezalandırılmalarını müşahade e-

2.2.2.Kur'an-ı Kerim; Hz. İsa'nın vefatı konusunun yorumlanması da farklı olmuştur. Biz burada konuyla ilgili ayetlerden Al-i İmran suresindeki, "Ey İsa! Seni vefat ettireceğim ve nezdime yükselteceğim. Seni, inkar edenlerden arındıracağım ve sana uyanları tâ kıyamete kadar kâfirlerden üstün tutacağım..."⁷³ mealindeki ayet üzerinde yapılan farklı yorumları tarihsel perspektif içerisinde ele almaya çalışacağız.

Taberi,bu ayetle kastedilen anlamı; 'Ey İsa, Ben seni yerden alacağım ve kendime yükselteceğim ve senin nübüvvetinle mücadele eden kafirlerden temizleyeceğim'⁷⁴ şeklinde değerlendirir.

Zemahşerî,bu ayetle, Hz. İsa'nın ecelinin geliş vaktine kadar ölümünün ertelendiğinin belirtilmek istendiğini vurgular. Hz. İsa'yı, kendisini öldürmek isteyen Yahudilerden koruyacağını ve kendisi için (yazılan) belirlenmiş bir vakitte eceliyle öleceğini belirterek 'ölümün' Yahudiler eliyle olmayacağını belirtir.Hz. İsa'nın ise, Meleklerin katına yükseltildiğini ifade eder.⁷⁵

Fahreddin er-Râzî,bu ayette Allah-u teala'nın Hz. İsa'ya o'nu öldürmeleri için Yahudiler'e terk etmeyeceğini ve ömrünü tamamlayacağını,ancak bütün bunlardan sonra vefat ettireceğini vurguladığını belirterek,'göklerime yükselteceğim ve meleklerime yaklaştıracacağım seni öldürmeye fırsat bulamayacaklar,çünkü seni koruyacağım'⁷⁶ şeklinde bir yorum getirir. Ayette geçen Ref'i kelimesinden bir mekan ve yön değil, 'derece' makam anlaşılmasının daha uygun olabileceğine de işaret eder.⁷⁷

İbn Kesir,'vefat' kelimesinin uyku anlamına geldiği görüşünden hareketle, 'Allah o'nu uykusunda semaya yükseltmiştir' şeklinde açıklamaktadır.⁷⁸

Celaluddin es-Suyûtî,vefat'ın uyku manasında olduğunu, dolayısıyla Hz. İsa'nın göğe çıkarıldığını ve kıyametten önce geleceğini savunur.⁷⁹

Şevkani'de ayette geçen vefat'tan maksadın uyku olduğu görüşüne ağırlık vermiştir.⁸⁰

der...Bkz.Ekrem SARIKÇIOĞLU, Şinasi GÜNDÜZ, Yavuz ÜNAL, **Dinlerde Yükseliş Motifleri**, Ank.1996, s.60

⁷³ Al-i İmran III/55

⁷⁴ et-Taberi,Ebu Ca'fer Muhammed b.Cerîr, **Câmiu'l Kur'an, fi Te'vili-l Kur'an**, Beyrut,1412 (H), C.III, s.290

⁷⁵ ez-Zemahşeri, Ebu'l Kâsım Cârullah Mahmûd b.Ömer, **Tefsîru'l-Keşşâf an Hakâiki't Tenzil ve Uyûni'ekâvili fi vücûhi't-te'vil**, Kahire,1977, C.I.s.177

⁷⁶ Fahrüddin er-Râzî, **Mefâtihu'l Gayb**, Beyrut,1993, C.VIII, s.67

⁷⁷ er-Razi, **Tefsîru'l Fahri-r Razi**, Beyrut,1993, C.IV, s.78

⁷⁸ İbn Kesîr, **Tefsîr'ul Kur'ani-l Azim**, Beyrut,1410 (H), C.I, s.346

⁷⁹ Celâlüddin es-Suyûtî, **ed-Dürrü'l-Mensur**, Beyrut,1993, C.II, s. 225

⁸⁰ eş-Şevkani, Muhammed b.Ali, Fethu'l-Kadir,**el-cami'u beyne Fenniyyi'r Rivayeti ve'd-Dirayeti min ilmi't tefsir**, Beyrut,1413 (H),C.I, s.383-384

Alûsî, konuya farklı bir bakış açısı getirmektedir. O'na göre söz konusu ibarede bir kinaye vardır. Burada 'Vefat'tan kastedilen anlam, insanın melekût alemine ulaşmasını engelleyen şehevânî kuvvelerin ölümüdür. Dolayısıyla Hz. İsa, diri ve uyanık olarak göğe çıkarılmıştır. Alûsî'nin görüşlerinin açılımı şudur. Hz. İsa bugün madde aleminin dışındadır. Çünkü melekler alemine yükseltilmiştir. Maddî ihtiyaçları yoktur ve şehevî duyguları öldürülmüştür.⁸¹

Mevdûdî'ye göre, 'vefat' görevden alma manasında mecazi olarak kullanılmıştır. Alah,Hz. İsa (a.s)'ı geri çağırmıştır. Çünkü İsrailoğulları getirdiği apaçık ayetlere rağmen o'nu reddetmişlerdir.⁸²

Muhammed Hamdi Yazır, ayette geçen 'Müteveffike'nin manasını, istifâ gibi tamamen kabzedip almak olarak açıklamaktadır. Ancak bu kelime insana taalluk ettiği zaman vefat ettirmek manasına gelmektedir.⁸³

Reşid Rıza, ayette geçen vefatı gerçek anlamda kabul etmiştir. Bu durumda ayetin manası şöyle olmaktadır. 'Seni öldüreceğim ve öldürdükten sonra da yüksek bir makama çıkaracağım. Hz. İsa'nın beden ve ruhu'yla göğe çıkarıldığı şeklindeki görüşlere katılmaz. Hz. İsa, normal olarak ölmüştür ve Allah'ın katına ruhen, yani mertebe olarak yükselmiştir. Burada Hz. İsa'dan bahsedilirken onun ruhu kastedilmiş olabilir, çünkü ruh, insanın hakikatıdır.' diyor.⁸⁴

Seyyid Kutub'a göre ise, İsa'nın vefatı meselesi gayb ile ilgili bir husus olup, te'vilini Allah'tan başkasının bilemeyeceği müteşabih meselelerden olduğunu ileri sürer.⁸⁵

Celal Yıldırım ise, 'İsa'nın ruhi yapısının,çok güçlü oluşundan hareketle, o'nun bedeni yapısının ruhi yapıya dönerek bir anlamda melekleştiği ve bu şekilde yükseltildiği' şeklinde bir açıklama getiriyor.⁸⁶

Hz. İsa'nın beden ve ruhla göğe çekilmesini fikrini ayetlerin sınırlarını zorlayıcı olarak gören ve müfessirlerin bu konudaki beyanlarını İsa'nın kıyametten önce geleceğine dair rivayetlere uygun düşmesi içindir⁸⁷ tezin-den hareketle Hz. İsa'nın normal eceliyle ölmüş olduğunu, Hz. Musa gibi onunda kabrinin bilinmediğini ifade eden görüşler de vardır.

Kurtubi, Ayette takdim-te'hir olduğu görüşünden hareketle, 'seni katıma yükselteceğim ve kafirlerden temizleyeceğim ve semadan indikten

⁸¹ el-Alûsî, Ebu'l-Fadl fihâbüddîn Seyyid Mahmûd, **Rûhu'l Meânî**, Beyrut,ts, C.III, s.179

⁸² Mevdûdî, ebu'l A'lâ, **Tefhîmu'l Kur'an**, İst.1991,C.I, s.231

⁸³ Bkz.Muhammed Hamdi YAZIR, **Kur'an Dili**, İst.1936, C.II, s.110-115

⁸⁴ Reşid Rıza, **Tefsîru'l Menar**, Kahire,1954, C.III, s.317

⁸⁵ Bkz.Seyyid KUTUB, **Fî zılâl-il Kur'an**, (Çev.Emin Saraç, İ.Hakkı fiengüler, Bekir Karhağa), İst.Ts, C.II, s.297

⁸⁶ Celal YILDIRIM, **Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri**, İst.1982, s.58

⁸⁷ Ethem Rûhi FİLALİ **Mesih ve Mehdi İnanç Üzerine**, A.Ü.İ.F.D, sa.XXV, Ank.1981, s.197

sonra vefat ettireceğim' anlamını verir. O, ayetteki 'vefat' kelimesiyle, 'uyku'nun kastedildiği şeklindeki yorumlara katılmaz ve Allah-u Teala'nın, Hz. İsa'yı uyku ve ölüm'ün dışında sema'ya yükselttiğini belirtir.⁸⁸

Said Havva müfessirlerin çoğuna göre ayette geçen 'vefat'la uyku kastedildiğine vurgu yaparak 'öldürme' eyleminin olmayacağına işaret olduğunu savunur. O'na göre Hz. İsa'nın ölümü semâdan yeryüzüne tekrar inişinden sonra olacaktır.⁸⁹

Ayette geçen 'vefat' kelimesinin 'uyku' anlamında kullanılmış olduğuna delil olarak ta **"Ve hüvellezi yeteffaküm bi-l leyli..."** "O'dur sizi geceleyin ölü (gibi) yapan..."⁹⁰ ve **"Allah-u yeteffe'l enfuse hune mevtiha ve-leti lem temut fi menamiha.."** şeklinde başlayan "Bütün insanların, (bedenen) öldüklerinde canlarını alan ve henüz ölmemiş olanları da uyku halinde ölü (gibi) yapan Allah'tır"⁹¹ ayetleri gösterilmektedir.

Hz. İsa'nın hayatı ve yaşamının bu dünya hayatındaki son noktaları üzerinde gerek İncillerdeki ve gerekse Kur'an'daki temel bilgilerden hareketle, tarihsel süreç içerisinde yapılan bütün bu yorumları da değerlendirerek şu noktalara dikkat çekmek istiyoruz.

Hz. İsa (as), gerek rûhi ve gerekse bedenî varlığıyla herşeyden önce bir insandır ve o'nu önce bu çerçeve içerisinde düşünme gereği vardır. Maide suresinde Hz. İsa ve annesinden haber verilirken **..ondan önce de (bir çok) peygamber gelip geçmiştir. O'nun annesi, hakikattan asla sapmamış biriydi; ve onların ikisi de (diğer ölümlüler gibi) yemek yerlerdi..**⁹² ifadesine yer verilmekte ve Hz. İsa'nın beşer oluşuna altı çizilerek işaret edilmektedir.

Daha sonra Hz. İsa'nın peygamberlik yönü gelmektedir. Bilindiği gibi 'Peygamber' kavramı, dinler tarihinin, diğer bir tabirle insanlık tarihinin vazgeçilmez mihenk taşlarından biridir. Peygamberlerin en önemli vasıflarından birisi şüphesiz ki Allah-u teala tarafından insanlar içinden seçilmiş olmalarıdır. Peygamberler bunu her zaman **'Biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz..'** şeklinde vurgulamışlardır.⁹³ Hz. İsa, Hz. Adem'le başlayan ve Hz. Muhammed'le biten uzun bir süreçte son peygambere **'en yakın rasül'** olarak dikkati çekmektedir.

Hz. İsa'nın, kendisinin ancak Allah tarafından yaratılan bir beşer olduğu ve bu nedenle risalet görevinin dışında bir sıfatla vasıflandırılması yukarıda işaret etmeye çalıştığımız Meryem 30. ve Nisa 171.ayetlerle önlen-

⁸⁸ Kurtubi, Ebu Abdillah, Muhammed b.Ahmed el Ensari, **Tefsiru'l Kurtubi**, Beyrut, C.I, 1406 (H), s.314

⁸⁹ Sâid HAVVA, **el-Esâsü fi-t Tefsîr**, Kahire,1991,C.II,s.775

⁹⁰ En'am 6/60

⁹¹ Zümer39/42

⁹² Maide, V/75

⁹³ İbrahim XIV/11

miştir. Bu çerçeve içerisinde Hz. İsa'nın konumunu tesbit ederken aşağıdaki şu hususların değerlendirmeye alınmasını gerekli görüyorum.

Kur'an'ın Hud suresinde Hz. Muhammed'e hitaben 'Ey Peygamber sana inananlara hatırlat ki, Biz senden önce de hiç bir insana ölümsüzlük vermedik ve şimdi sen ölürsen bunlar kendilerinin sonsuza kadar yaşayacaklarını mı sanıyorlar'⁹⁴ ifadesiyle, Hz. Muhammed'den önce hiç bir insanın ölüm konusunda ayrıcalıklı bir yere sahip olmadığını, dolayısıyla o zamana kadar gelmiş bütün peygamberlerin tebliğ görevlerinin ardından vefat etmiş oldukları kanaatına ulaşılabilir.

Peygamberlerin 'Gayb' alemini bilemeyeceklerine dair⁹⁵ ayetlerde görüldüğü gibi, gayb aleminin sınırlarının sadece Allah-u teala'nın bilgisi içerisinde düşünülme gereği, belirli bir zamana kadar (ki, ahiret hayatının başlangıcı olarak düşünülebilir) insanların algılama sahasının tamamen dışında olması gerçeğini yansıtır.

Ayrıca, 'Her canlının ölümü tadacağı, insanlığın bir deneme olarak hayır'la ve şer'le imtihan edilmeleri ve sonunda bütün insanların ancak Allah'a döndürüleceği..⁹⁶ şeklindeki ayetler, ölüm anlamındaki vefat'ı insan olmanın en tabii sonucu olarak göstermektedir.

Üzerinde farklı spekülasyonlar yapılan, 'Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük' demeleri yüzünden (onları lanetledik). Halbuki o'nu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara 'İsa' gibi gösterildi,⁹⁷ ayetinde de görüleceği üzere Hz. İsa'nın risâletine karşı çıkanlar tarafından öldürülmeleri isteğinin Allah-u teâlâ tarafından önlenmesi gerçeği zaten açıktır. Hıristiyanların bu şekildeki iddialarına karşı da tarihsel süreç içerisinde bir çok reddiye yazılmıştır.⁹⁸ Zaten böyle bir koruma eylemi tarihi perspektif içerisinde sadece Hz. İsa için de söz konusu değildir. Aynı benzer durumlar, bu dünya hayatlarında ki dönemleri içerisinde diğer peygamberler için de geçerlidir. Bunu Hz. İbrahim'in, Hz. Yusuf'un ve Hz. Musa'nın kıssalarında rahatlıkla müşahade edebiliriz. Hz. İdris(as)'ın ref'i⁹⁹ konusu da aynı şekilde manevi yükseliş olarak değerlendirilebilir.

Bütün bu veriler ışığı altında sonuç olarak şunu ifade edebiliriz; Hz. İsa yaklaşık olarak miladi 0 tarihinden 6-7 yıl kadar önce tamamen mucizevi bir şekilde babasız olarak Hz. Meryem'den dünyaya getirilmiş, henüz doğumuyla beraber konuşmasına rağmen Peygamberlik gibi bir görevi fiilen en azından buluş çağından itibaren yerine getirmeye başlamış ve tebliğ görevi

⁹⁴ Enbiya XXI/34

⁹⁵ Hud, XI/31

⁹⁶ Enbiya XXI/35 Ankebut XXIX/57

⁹⁷ Nisa, IV/157

⁹⁸ Geniş bilgi için bkz. Mehmet AYDIN, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları**, Ank.1998, s.136-145

⁹⁹ Meryem, XIX/57

için değişik yerleri dolaşmış olabilir. Bu süre zarfında tebliğ etmiş olduğu ilahi vahye çok az sayıda insanın iman etmiş olması da dikkat çekicidir. Daha sonra da Yahudilerden bir gurubun Hz. İsa'nın faaliyetlerini önlemek ve o'nu öldürmek istemeleri gibi bir isteklerinin gerçekleşmesi Allah-u teala tarafından önlenmiştir.

Hz. İsa, bu olaydan sonra farklı bir zaman ve mekanda, beşer olması dolayısıyla her insan gibi dünyada vefat etmiş ve daha sonra da ruhen Allah'ın katına yükseltilmiştir. İncillerdeki beden ve ruh ile 'bir bulut içerisinde göğe yükseltilme' motifi ve yine İslam literatüründeki beden ve ruh ile yükseltilme motifleri, gerek insanın yaşamını devam ettirebileceği bütün tabii ihtiyaçları ve gerekse Allah-u teala'ya fiziki mekan tasavvuru isnadı gibi noktalar açısından problemli olduğu kanatındayım. İsa, şayet ruh-bedenle başka bir aleme çekilmiş şeklinde bir yorum getirilirse, o zaman sözkonusu alemin Tanrı'ya izafiyeti bakımından değerlendirilmesinde problem olacaktır? Çünkü ayette 've rafiuke ileyye' ifadesi vardır.

Ruh-bedenle mahiyeti bilinmeyen bir yere yükselen Hz. İsa'nın beşeri ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olup olmadığı sorusu da izaha muhtaçtır. Çünkü beden aynı zamanda beşeri ihtiyaçları olan yapıya sahiptir. Fiziki boyutu olan bir aleme yükseltilmiş ise, hem beşer yönünün ihtiyaçları ve hem de Allah'a mekan izafe edilmesi problemi kendini göstermektedir..

Hz. İsa, şayet manevi bir atmosfere yükseltilmiş ise, maddi yönünün oradaki fonksiyonunu nasıl izah edebiliriz. Hz. İsa'nın cennet ortamında yaşadığı düşünülür ve kabul edilirse o zaman, insanların ölmenden önce beden ve ruhuyla cennet hayatına kavuşması sorusuyla karşılaşmaktayız. Hz. İsa'nın bu süreç içerisinde eğer cennet ortamında değilse orada hangi sorumluluklarla mes'ul tutulduğu sorusu ayrı bir tartışma konusu olarak gündeme getirilebilir.

Dolayısıyla Hz. İsa'nın "dünya" hayatını yaşamış tarihsel bir varlık olarak önce o'nun beşer kimliğinin ön planda tutularak dünya hayatında yüklenmiş olduğu misyonu ve yaşamının tahlilini bu çerçevede içerisinde değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum.